

21.03.2023

Урок 26-27

Хімія

Група 11

Тема уроку 26. Хімічні властивості етанолу, його одержання.

Тема уроку 27. Карбонові кислоти, їх поширення в природі та класифікація.

Карбоксильна характеристична (функціональна) група. Склад, будова молекул насичених одноосновних карбонових кислот, їхня загальна та структурні формули, ізомерія, систематична номенклатура і фізичні властивості.

ХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ АЛЬДЕГІДІВ

Альдегіди характеризуються високою реакційною здатністю. Переважна частина їхніх реакцій зумовлена наявністю карбонільної групи. Атом Карбону в карбонільній групі перебуває в стані sp^2 -гібридизації й утворює три σ -зв'язки (один з них — зв'язок C - O), які розташовані в одній площині під кутом 120° один до одного.

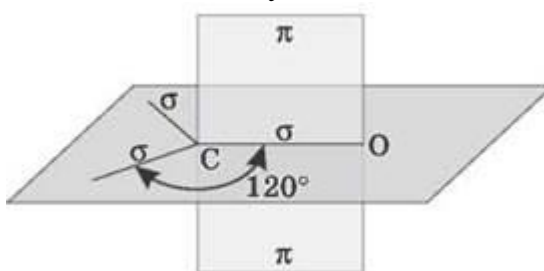
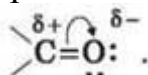

Схема будови карбонільної групи

Подвійний зв'язок карбонільної групи за фізичною природою подібний до подвійного зв'язку між атомами Карбону, тобто це поєднання σ - і π -зв'язків, останній з яких утворений p -електронами атомів Карбону й Оксигену. Через більшу електронегативність атома Оксигену порівняно з атомом Карбону зв'язок C = O є дуже поляризованим за рахунок зсуву електронної густини π -зв'язку в бік атома Оксигену, у результаті чого на атомі Оксигену виникає частковий негативний (δ^-), а на атомі Карбону — частковий позитивний (δ^+) заряди:

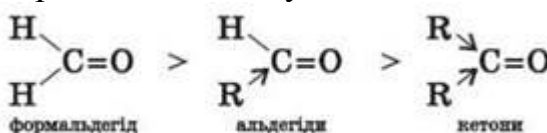
Завдяки поляризації атом Карбону карбонільної групи має електрофільні властивості й здатен реагувати з нуклеофільними реагентами. Найважливішими реакціями альдегідів є реакції нуклеофільного приєднання за подвійним зв'язком карбонільної групи.

Для карбонільних сполук характерними є реакції різних типів:

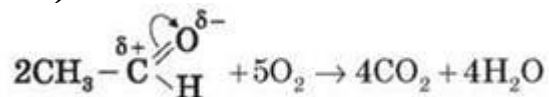
- приєднання за карбонільною групою;
- полімеризації;
- конденсації;
- відновлення й окиснення.

Більшість реакцій альдегідів і кетонів відбувається за механізмом нуклеофільного приєднання (AN) за зв'язком C = O.

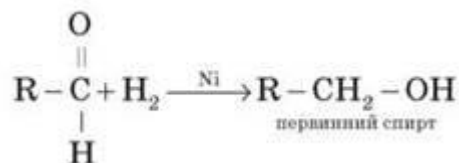
Реакційна здатність у таких реакціях зменшується від альдегідів до кетонів:

1) Повне окиснення (горіння):

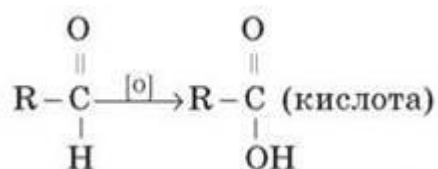
2) Приєднання водню до альдегідів (*гідрування*) здійснюється в присутності каталізаторів (Ni, Co, Pd та ін.) і приводить до утворення первинних спиртів:

*Часто як відновлювальний агент застосовують літій алюмогідрид LiAlH₄ і натрій борогідрид NaBH₄.

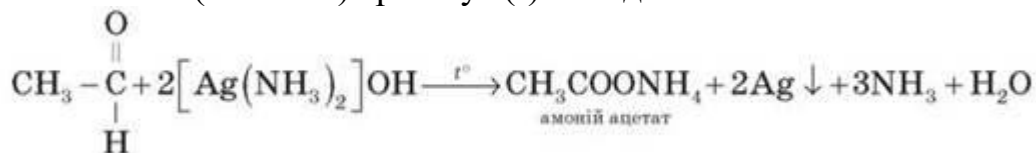
Крім реакцій приєднання за карбонільною групою, для альдегідів характерними є також реакції окиснення.

3) **Окиснення.** Альдегіди легко окислюються, утворюючи відповідні карбонові кислоти:

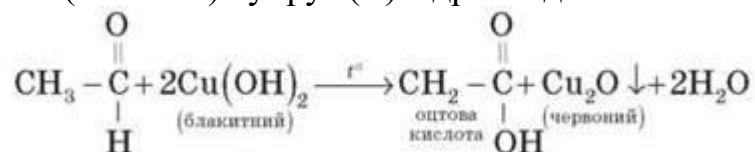
а) Амоніаковий розчин аргентум(I) оксиду [Ag(NH₃)₂]OH у процесі нагрівання з альдегідами окислює альдегід до кислоти (у формі її амонієвої солі) з утворенням вільного металевого срібла. Відновлене срібло лягає тонким шаром на стінки хімічної посудини, у якій протікає реакція, і виходить срібне дзеркало. Така взаємодія отримала назву реакції «срібного дзеркала» і є якісною на альдегіди.

Окиснення метаналю (етаналю) аргентум(I) оксидом

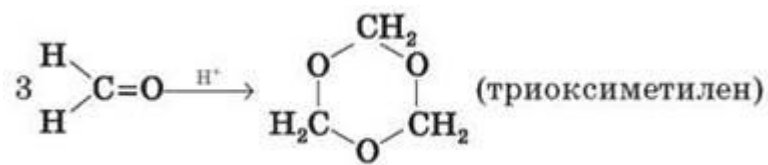
б) Ще однією характерною реакцією є окиснення альдегідів купрум(II) гідроксидом.

Окиснення метаналю (етаналю) купрум(II) гідроксидом

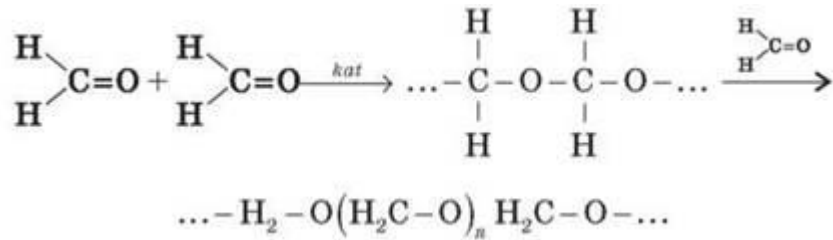

У результаті нагрівання блакитного купрум(II) гідроксиду з розчином оцтового альдегіду випадає червоний осад купрум(II) оксиду. При цьому оцтовий альдегід окислюється до оцтової кислоти, а Купрум зі ступенем окиснення +2 відновлюється до ступеня окиснення +1. Мурашиний альдегід (формальдегід) посідає особливе місце в ряду альдегідів. через відсутність у мурашиного альдегіду радикала йому властиві деякі специфічні властивості. Окиснення формальдегіду, наприклад, здійснюється до карбон діоксиду CO₂.

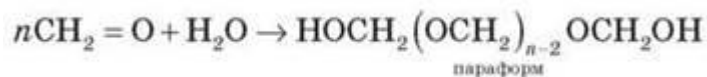
4) Формальдегід легко полімеризується з утворенням циклічних і лінійних полімерів. Так, у кислому середовищі він утворює циклічний тример — **триоксиметилен**.

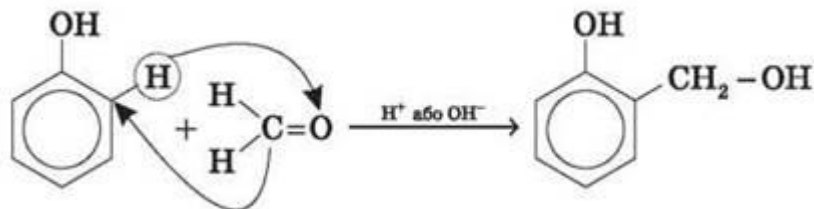
Сухий газоподібний формальдегід у присутності каталізаторів утворює високомолекулярний поліформальдегід. Полімеризація формальдегіду нагадує полімеризацію алкенів.

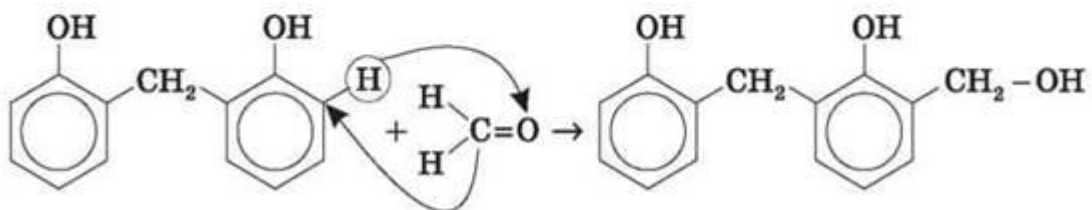
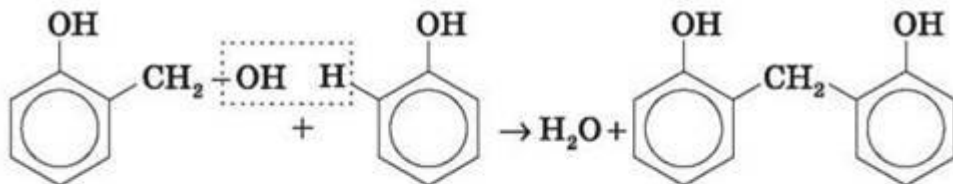
У водних розчинах формальдегід утворює полімер, який називається параформом.

5) Особливе практичне значення має реакція поліконденсації формальдегіду з фенолом з утворенням **феноло-формальдегідних смол**. У разі дії лужних або кислих каталізаторів на суміш фенолу й формальдегіду конденсація відбувається в **орто-** й **пара-положеннях**.

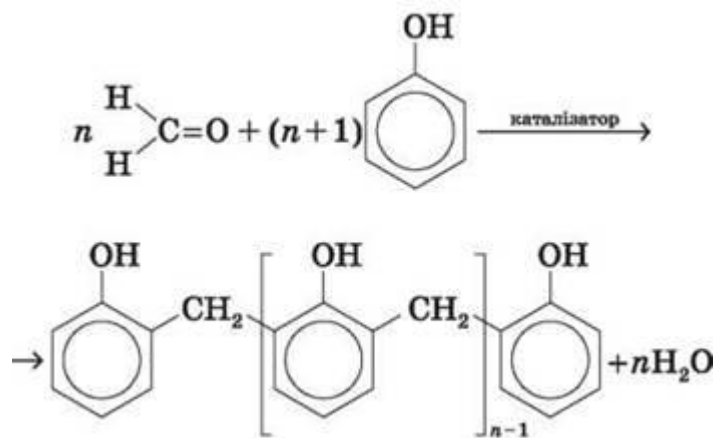

Ріст молекули за рахунок конденсації фенолу з формальдегідом здійснюється за нормальної температури в лінійному напрямку.

і т. д.

Сумарно **реакцію поліконденсації фенолу з формальдегідом** можна зобразити так:

Феноло-формальдегідні смоли — первістки промислових синтетичних смол, їх виробництво за назвою «бакеліт» уперше було розпочато 1909 р. Феноло-формальдегідні смоли використовуються у виробництві різних пластмас. У поєднанні з різними наповнювачами такі пластмаси називаються фенопластами. Крім того, феноло-формальдегідні смоли застосовуються для виготовлення різних клеїв і лаків, термоізоляційних матеріалів, деревних пластиків, ливарних форм тощо.

2. Застосування альдегідів

1) Застосування формальдегіду:

- для одержання карбамідних смол у процесі взаємодії із сечовиною, на основі яких виробляються пластмаси, необхідні для потреб електротехніки;
- розчини формальдегіду (формалін) використовуються в шкіряній промисловості для дублення шкір, для дезінфекції зерно- й овочесховищ, теплиць, парників, для протруювання насіння перед посівом, для зберігання анатомічних препаратів, а також у виробництві деяких лікарських препаратів.

2) **Оцтовий альдегід** є вихідною сировиною для одержання в промисловому масштабі оцтової кислоти, оцтового ангідриду, етилового спирту, етилацетату та інших цінних продуктів, а в результаті конденсації з амінами й фенолами — різних синтетичних смол.

3) метаналь (мурашиний альдегід) $\text{CH}_2 = \text{O}$:

- виробництво феноло-формальдегідних смол;
- виробництво сечовино-формальдегідних (карбамідних) смол;
- поліоксиметиленові полімери;
- синтез лікарських засобів (уротропін);
- дезінфікуючий засіб;
- консервант біологічних препаратів (завдяки здатності згортати білок).

4) Етаналь (оцтовий альдегід, ацетальдегід) $\text{CH}_3\text{CH} = \text{O}$:

- виробництво оцтової кислоти;
- органічний синтез.

5) Ацетон $\text{CH}_3 - \text{CO} - \text{CH}_3$:

- розчинник лаків, фарб, ацетатів целюлози;
- сировина для синтезу різних органічних речовин.

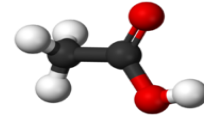
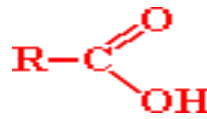
Урок 27

Карбонові кислоти – органічні оксигеновмісні сполуки, в молекулах яких вуглеводнева група сполучена з функціональною карбоксильною групою. Наводимо приклади.

CH_3COOH – оцтова кислота

HCOOH – мурашина кислота.

Загальна формула карбонових кислот:

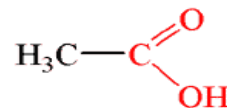
Функціональна карбоксильна група $-\text{COOH}$

Записуємо молекулярну і структурну формули оцтової кислоти.

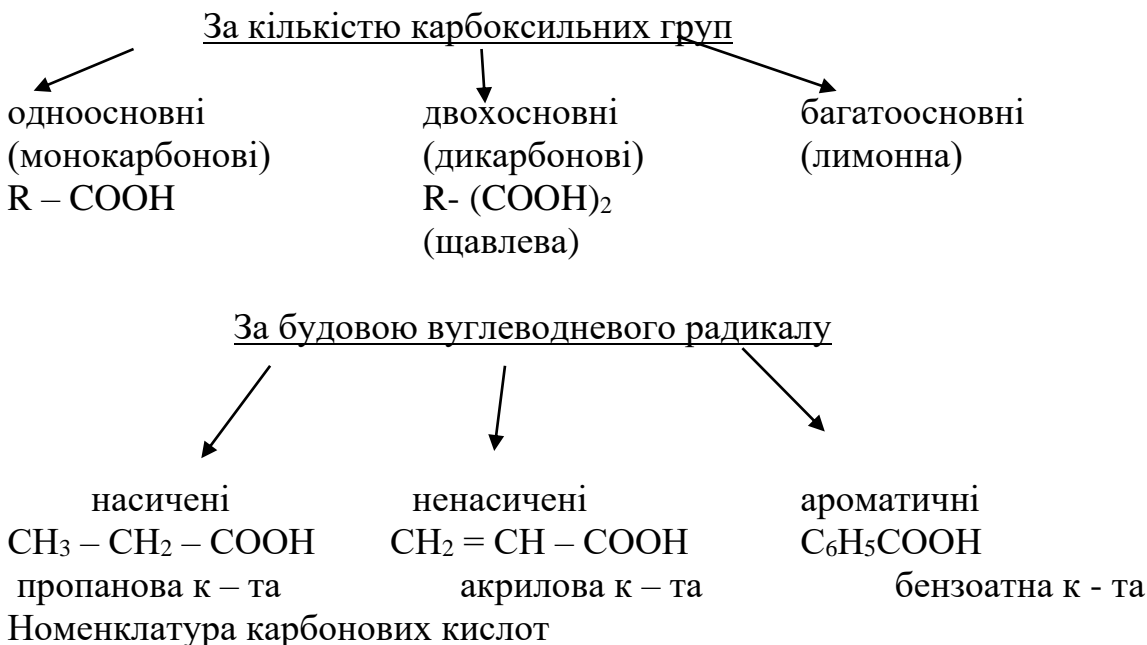
Молекулярна формула

Структурна формула

Класифікація карбонових кислот:

Формула	Назва	
	систематична	тривіальна
HCOOH	Метанова	Мурашина
CH_3COOH	Етанова	Оцтова
$\text{C}_2\text{H}_5\text{COOH}$	Пропанова	Пропіонова
$\text{C}_3\text{H}_7\text{COOH}$	Бутанова	Масляна
$\text{C}_4\text{H}_9\text{COOH}$	Пентанова	Валеріанова
$\text{C}_5\text{H}_{11}\text{COOH}$	Гексанова	Капронова
$\text{C}_{15}\text{H}_{31}\text{COOH}$	Пентадеканова	Пальмітинова
$\text{C}_{17}\text{H}_{35}\text{COOH}$	Гептадеканова	Стеаринова

Ізомерія карбонових кислот

1) Ізомерія карбонового ланцюга у вуглеводневому радикалі (структурна ізомерія)

$\text{CH}_3 - \text{CH}_2 - \text{CH}_2 - \text{CH}_2 - \text{COOH}$ пентанова к – та

$\text{CH}_3 - \underset{\begin{array}{c} | \\ \text{CH}_3 \end{array}}{\text{CH}} - \text{CH}_2 - \text{COOH}$ 3 – метилбутанова к – та

2) Міжкласова ізомерія

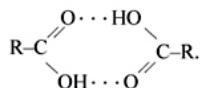
Одноосновним карбоновим кислотам ізомерні естри

З'ясуємо фізичні властивості карбонових кислот.

Оцтова кислота – безбарвна рідина, летка, має різкий специфічний запах, змішується з водою в будь-яких пропорціях, розчин кислий на смак;

- за $t < 17^\circ \text{C}$ кристалізується (“крижана кислота”);
- 3-9% водний розчин – столовий оцет;
- 86% водний розчин - оцтова есенція

Серед карбонових кислот відсутні газоподібні речовини. Чому? Це пов'язано з асоціацією молекул. Молекули кислот з'єднані попарно за допомогою водневих зв'язків, утворюючи димер:

Утворенням водневих зв'язків можна пояснити і розчинність карбонових кислот у воді.

Мурашина, оцтова, пропіонова кислоти:

- Безбарвні рідини з різким запахом ;
- Леткі;
- Добре розчинні у воді, 3 – 9% розчин – оцет, 80% - оцтова есенція.

Розчиненню сприяє формування водневого зв'язку між молекулами кислоти і води.

Рідкі

- Масляна кислота та інші ,що мають в молекулі до 9 атомів Карбону, є олійстими рідинами з неприємним запахом, погано розчиняються у воді.
- Вищі карбонові кислоти (з C_{10}) – тверді, без запаху,нерозчинні у воді.

Зворотній зв'язок: Телеграм @nastiatina або nastyanazar04@gmail.com